

Weelderige groeiplaats van Kaal leermos (*Peltigera hymenina* (Ach.) Delise ex Duby) bij Garderen-Ouwendorp gespaard

L. (Leo) Spier¹ & K.W. (Klaas) van Dort²

¹Kon. Arthurpad 8, 3813 HD Amersfoort (leo.spier@zonnet.nl); ²Leeuweriksweide 186, 6708 LN Wageningen

Abstract: Site of the very rare *Peltigera hymenina* (Ach.) delise ex Duby near Garderen is going to be preserved.

On the fringe of a young *Prunus serotina* wood near Garderen a lush population of *Peltigera hymenina* (Ach.) Delise ex Duby was found. Inland it is very rare and usually found along the coast and in the Wadden Sea islands. The site was threatened by removing *Prunus serotina*. The Forestry Commision could be convinced of the value of this site. A regional management plan has been suggested.

In oktober 2005 verscheen er op de internetsite www.waarnemingen.nl een afbeelding van een Leermos onder de naam *Peltigera canina* (Groot leermos) (Figuur 1). De foto was gemaakt bij Garderen. De afbeelding deed echter sterk denken aan *Peltigera membranacea* (Gebobbeld leermos). Omdat deze soort in het binnenland zeer zeldzaam is, leek het nuttig om de ware identiteit van de soort vast te stellen. Met hulp van Han Endt, die de website onderhoudt, was de groeiplaats al gauw gevonden. Het bleek te gaan om een indrukwekkende populatie op een oud bospad in de schaduw van een Amerikaanse vogelkersstruweel. Over een lengte van ruim twintig meter was het pad begroeid met een bijzonder uit de kluiten gewassen *Peltigera*. Het betrof zeker geen *P. canina* of *P. membranacea*. Beide soorten zijn aan de bovenkant behaard, wat met een loupe meestal goed te zien is. Bovendien ontbraken aan de onderkant de karakteristieke flessenborstelachtige rhizinen (Van Herk & Aptroot 2004). Voor een juiste determinatie werd een stuk mee naar huis genomen. Het bleek *P. hymenina* te zijn. Deze soort komt het meest op de Waddeneilanden voor en is van het binnenland verder niet bekend, met uitzondering van een grote vindplaats op een begraafplaats in Zeist (Van Herk & Aptroot 2004). De planten ter plaatse vormen kleine lobben, wellicht mede onder invloed van een intensief maaibeheer en lijken in de verste verte niet op de weelderige plakaten zoals die bij Garderen zijn aangetroffen.

Figuur 1. *Peltigera hymenina* (foto Han Endt, 18 oktober 2005)

Bedreiging groeiplaats

Het zag er echter naar uit dat de groeiplaats geen lang leven meer zou zijn beschoren. In de onmiddellijke omgeving was men bezig om met grof geweld Amerikaanse vogelkers op te ruimen. Hiertoe is een tractor-achtig voertuig op rupsbanden ingezet. Met een grote grijper voorop baant het zich een weg door de begroeiing op zoek naar de vermale-dijde struik. Eenmaal gevonden wordt deze met wortel en al uit de grond gerukt. Het voertuig draait rond op zoek naar een nieuwe 'prooi', hierbij als een tank de bodem voor jaren vernielend! Bodemstructuur en vegetatie zijn voor jaren naar de knoppen. We besloten actie te ondernemen en namen contact op met Harry Hees, boswachter bij Staatsbos-beheer. Harry reageerde positief op ons verzoek om de groeiplaats te sparen.

Inventarisatie

De omgeving van *Peltigera hymenina* is geïnventariseerd op mossen en korstmossen. De twijgen van *Prunus serotina* in het aangrenzende struweel bleken vrij weelderig begroeid, hoofdzakelijk met stikstofminnaars. Hoewel er geen bijzondere soorten werden vastgesteld is dit gegeven toch opmerkelijk, omdat *Prunus*-twijgen elders in het land zelden veel soorten opleveren! Op de bosgrond werd *Sanionia uncinata* ontdekt. Deze zeldzame soort groeit gewoonlijk epifytisch, meestal op wilg. Vlakbij *Peltigera hymenina* groeit *Ptilidium ciliare*, een zeldzaam levermos dat in het binnenland achteruit gaat (Tabel 1, opname 1). Enkele meters verderop bevindt zich een grote groeiplaats van *Peltigera didactyla* (Tabel 1, opname 2).

Tabel 1. Vegetatieopnamen op het bospad met *Peltigera hymenina* en *P. didactyla* bij Garderen. RD-coördinaten: opname 1: 179.50-471.10; opname 2: 179.49-471.41.

	1	2		1	2
<i>Peltigera hymenina</i>	3		<i>Polytrichum juniperinum</i>	1	
<i>Dicranum scoparium</i>	3	+	<i>Ptilidium ciliare</i>	1	
<i>Festuca rubra</i>	2m	+	<i>Rhytidiadelphus squarrosus</i>	+	
<i>Agrostis capillaris</i>	2a	2b	<i>Holcus lanatus</i>	+	
<i>Hypnum jutlandicum</i>	1	2b	<i>Carex pilulifera</i>	r	
<i>Rumex acetosella</i>	1	1	<i>Prunus serotina</i>	r	
<i>Pseudoscleropodium purum</i>	+	2b	<i>Peltigera didactyla</i>		1
<i>Veronica serpyllifolia</i>	+	1	<i>Ceratodon purpureus</i>		2b
<i>Cladonia furcata</i>	2a		<i>Cerastium fontanum</i>		1
<i>Lophocolea bidentata</i>	2m		<i>Brachythecium rutabulum</i>		1
<i>Pleurozium schreberi</i>	1		<i>Hypnum cupressiforme</i>		+
<i>Thuidium tamariscinum</i>	1		<i>Hypochaeris radicata</i>		+

Beheer

Voor Staatsbosbeheer is een beheersplan opgesteld waarin wordt geadviseerd om het speciale microclimaat rondom de plek met *Peltigera hymenina* zoveel mogelijk te handhaven. Het gaat hier om een bosrand op het noorden, dus een halfschaduw situatie met voldoende licht en toch genoeg schaduw om uitdroging te voorkomen. In principe komt het er op neer de Amerikaanse vogelkers niet te verwijderen. Speciale aandacht verdient het bospad waar *Peltigera hymenina* groeit. Eventuele opslag van struiken dient hier wel te worden verwijderd. Deze maatregel zal ook ten goede komen aan de kleine populatie *Ptilidium ciliare* ter plaatse.

Eerdere successen

Dit is de derde keer dat er omwille van een korstmos beschermende maatregelen worden genomen. De eerste reddingsactie vond plaats langs de spoorlijn Nunspeet -'t Harde. Aan de hier aanwezige populatie van Stui fzandkorrelloof (*Stereocaulon condensatum*) werden voor de eerste keer in Nederland apotheciën aangetroffen. Deze plek zou door werkzaamheden vermoedelijk grote schade oplopen, zo niet verdwijnen. De beheerder beloofde echter bij onderhoudswerkzaamheden rekening te houden met het licheen en de plekken met draad en paaltjes af te zetten (Oudega & Spier 1996). Het tweede geval betreft de terrestrische groeiplaatsen van Saucijs-baardmos (*Usnea articulata*) in de duinen bij Wassenaar. Hier ging een begrazingsproject van start. Om te voorkomen dat runderen de planten zouden vertrappen, heeft men de groeiplaatsen omrasterd. Het is verheugend om te constateren dat geleidelijk aan mensen zich meer bewust worden van het bestaan en vooral het belang van korstmossen.

Wij zijn Han Endt, Adriaan van den Hoorn en Harry Hees veel dank verschuldigd voor de hartelijke en spontane wijze waarop ze hun medewerking hebben verleend!

Literatuur

- Herk, Kok van & André Aptroot. 2004. Veldgids korstmossen. KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- Oudega, R. & L. Spier. 1996. Beschermende maatregelen voor *Stereocaulon condensatum* Hoffm. door de Nederlandse Spoorwegen. Buxbaumiella 39: 54.